

VÁLKA O SLOVENSKO 1919 A FRANCOUZSKÁ VOJENSKÁ MISE V ČESKOSLOVENSKU

RADKO BŘACH

BŘACH, R.: War for Slovakia 1919 and the French Military Mission in Czechoslovakia. *Vojenská história*, 7, 4, 2003, pp 41 – 53, Bratislava.

The published study deals with a dramatic and rather complicated issue of the military conflict of the Czechoslovak Republic with the Hungary Republic of Councils in 1919, which has not been elaborated comprehensively neither in the Czech historiography nor in the Slovak one. The mentioned conflict is dealt with from the point of the role of the French military mission in the Czechoslovak Republic. More specifically and on the basis of French archival sources in the archive Service historique de l'Armée de Terre in Vincennes, the author brings more supported and credible views on some statements about the role of the French military mission in the Czechoslovak Republic, which are passed on in historical literature even since the fifties of the past century.

Military History. Czechoslovakia. French military mission. Year 1919.

Dne 27. dubna 1919 postoupily československé jednotky za demarkační linii, která oddělovala na Slovensku československá a maďarská vojska po dobu, než mírová konference určí definitivní hranici. Tím byl odstartován válečný konflikt, který ohrozil Slovensko a celý československý stát. V té souvislosti se v historické literatuře traduje, že čs. armáda překročila linii na naléhání náčelníka francouzské vojenské mise generála Pellého a na příkaz maršála Foche. Toto tvrzení zavedl do čs. historiografie Václav Král v padesátých letech¹ a mělo takovou setrvačnost, že bylo opakováno po třicet let. Najdeme ho i v syntetických Vojenských dějinách Československa z roku 1987: „Postup na tak zvanou novou demarkační čáru proběhl pod patronátem francouzské generality a zřejmě také s předcházejícím schválením maršála Foche.“² Snad jen slůvko „zřejmě“ napovídalo, že se pracuje s neověřenými předpoklady.

Zpřístupnění archivu Service historique de l'Armée de Terre ve Vincennes umožňuje daleko hodnověrněji posoudit roli Francouzské vojenské mise v Československu. Mnohá tvrzení týkající se čs.-maďarského konfliktu v roce 1919 lze nyní ověřit, případně blíže vysvětlit, jiná zpochybnit či zcela vyvrátit. Některé otázky zůstávají i nadále nezodpovězené. Tato studie je pokusem naznačit, jak se uvedená problematika jeví na základě francouzských archiválií.

¹„Klofáč ... ve spolupráci s francouzskou vojenskou misí připravoval útočné plány proti maďarské republice.“

„Kdo byl hybnou silou všech těchto válečných příprav, ať již to byly přípravy diplomatické, ideologické nebo vojenské? Nesporně při tehdejší závislosti Československa na francouzském imperialismu nutno předpokládati mohutný impuls se strany francouzské vojenské mise.“

„Je tedy třeba hledat společného iniciátora války proti maďarské republice ve francouzských militaristech ...“

KRÁL, V.: *Intervenční válka československé buržoazie proti maďarské sovětské republice v roce 1919*. Praha 1954, s. 89, 109, 104.

²Vojenské dějiny Československa III. Praha 1987, s. 63.

KLOFÁČOVO MEMORANDUM Z 9. BŘEZNA 1919 POŽADUJÍCÍ ÚPRAVU DEMARKAČNÍ LINIE V ZÁJMU VYUŽITELNOSTI ŽELEZNIČNÍCH TRATÍ

Východiskem pro jednání o hranicích Slovenska se stala demarkační čára, naznačená v nótě francouzského ministra zahraničí S. Pichona, kterou odevzdal švýcarské legaci v Paříži pro rakouskou vládu dne 21. prosince 1918. Náčelník dohodové mise v Budapešti pplk. Vix poté vyzval maďarskou vládu (24. prosince 1918), aby stáhla vojsko za uvedenou čáru. Pichonova linie vedla od ústí řeky Moravy středem toku Dunaje k řece Ipel', sledovala tok Iplu, odbočila k městu Rimavská Sobota, odtud pokračovala přímou čarou k ústí řeky Uhu do Latorice a poté údolím Uhu na sever až k Užskému průsmyku na starých hranicích haličsko-uherských. Na tuto linii, hrubě načrtnutou, ustoupila maďarská vojska v lednu 1919 pod tlakem 6. a 7. divize italských legionářů.

Demarkační linii považovaly obě strany za provizorium, jež by nemělo být ztrvaleno. Maďarská vláda obhajovala integritu Uher, československá delegace na mírové konferenci usilovala o hranici vedenou jižněji.

Na demarkační čáře nebyl nikdy klid. Generál Piccione, velitel armádního sboru italských legionářů a vrchní velitel čs. vojsk operujících na Slovensku, nařídil již 16. ledna 1919 z vlastní iniciativy obsadit železnici na levém břehu Iplu.³ Když legionáři narazili na odpor maďarské armády, rychle ustoupili. 17. února 1919 informoval Beneš Clemenceaua, že maďarské jednotky demarkační linii nerespektují a ohrožují Lučenec a Bratislavu.⁴ Po intervenci pplk. Vixe se jednotky stáhly.

Demarkační čára protínala železniční tratě tak, že část byla na území kontrolovaném Maďary, část na území slovenském. To tyto tratě zcela znehodnocovalo, byly nepoužitelné. Zásobování středního Slovenska jižní cestou (Bratislava – Parkán – Lučenec – Dobšiná) bylo znemožněno. Na východě Slovenska přerušovala demarkační čára železniční spojení z Košic na Čop a Užhorod. To bylo vnímáno zvláště citelně v souvislosti s připravovaným obsazením Podkarpatské Rusi.

9. března 1919 schválil ministr národní obrany Klofáč memorandum, požadující okamžité posunutí demarkační čáry tak, aby obě tratě zůstaly na území Slovenska. Memorandum bylo postoupeno Benešovi do Paříže, a ten ho oficiálně předal 15. března 1919 s vlastním doporučením maršálu Fochovi.⁵

Memorandum bylo vypracováno v dohodě s náčelníkem francouzské vojenské mise v Československu generálem Pellém. Není o tom pochyb. Uvádí se to výslovně v závěru Klofáčova memoranda. Pellé se také v této věci osobně angažoval. 13. března 1919 napsal dopis Clemenceauovi a zasazoval se, aby spojenci čs. požadavku v plném rozsahu vyhověli, neboť dopravní a zásobovací situace byla neudržitelná.⁶

Memorandum nesledovalo podporu čs. teritoriálních požadavků, uplatňovaných čs. delegací na mírové konferenci. Ty byly dalekosáhlejší a příslušely mírovým jednáním. Šlo o korektury demarkační čáry s ohledem na železniční spoje. Spojenci měli demarkační čáru upravit rychlou cestou, nezávisle na projednávání otázky budoucích hranic. Aby bylo ještě více zdůrazněno, že nejde o územní zisky, byla čs. vláda ochotna vyklidit oblouk území ležící mimo uvedené tratě.

³Srv. HRONSKÝ, M: Slovensko pri zrode Československa. Bratislava 1987, s. 325.

⁴Originál dopisu Beneše Clemenceauovi ze 17. února 1919 viz Service historique de l'Armée de Terre (dále SHAT), 7 N 1623, Attachés militaires-Tchécoslovaquie 1918 – 1920, dok. 29. (Opis zaslal Beneš 19. února 1919 maršálu Fochovi. Tamtéž.)

⁵Opis memoranda viz SHAT, 7 N 1623, Attachés militaires-Tchécoslovaquie 1918 – 1920, dok. 58.

⁶Dopis Pellého Clemenceauovi z 13. března 1919 s opisem memoranda. SHAT, 7 N 1623, Attachés militaires-Tchécoslovaquie 1918 – 1920, dok. 58.

Paralelně s touto iniciativou ministra Klofáče, podpořenou generálem Pellém, probíhalo jednání o čs.-maďarské hranici v komisi pro otázky Československa v Paříži. Tato komise byla zřízena 5. února 1919, poté, co Nejvyšší rada vyslechla na mírové konferenci československé požadavky, které přednesl ministr zahraničí E. Beneš a předseda vlády K. Kramář. Komise zahájila činnost 27. února 1919 a 12. března 1919 podala zprávu Nejvyšší radě s návrhy na vytýčení hranic na Slovensku a Podkarpatské Rusi.⁷

Jak se ve zprávě uvádělo, brala komise v úvahu hlediska etnografická, bezpečnostní i dopravní. Z časových důvodů je téměř vyloučené, že by memorandum z 9. března 1919, zprostředkované korespondencí Klofáče s Benešem a Pellého s Clemenceauem, závěry komise ovlivnilo. Nicméně komise brala v úvahu, že dosavadní linie přetínala železniční trať a způsobovala tak čs. státu potíže. Podle doporučení komise měla být trať v povodí Ipl'u postavena pod spojenecký dozor a svobodně užívána zainteresovanými stranami do doby, než Československo vybuduje trať na vlastním území. Lučenec by tak získal okamžité spojení s Čatou. Obdobné řešení navrhl komise pro trať z Turni údolím Bódvy do Szirmabesenyő, křížovatkou 8 km severně od Miskolce, a pro trať vedoucí odtud údolím řeky Sajó na Linhartovce. Toto doporučení bylo dosti komplikované a bylo orientované spíše na mírovou dobu. Zvolené řešení se rozcházelo s memorandumem (to chtělo železnici na Ipl'u připojit k Československu).

Naproti tomu doporučení týkající se železnice na jihovýchodě Slovenska, se s memorandumem shodovalo. Vzhledem k tomu, že komise doporučila autonomní přiřazení tzv. rusínského území k Československu, uznala nutnost přímého železničního spojení Slovenska s Podkarpatskou Rusí a Rumunskem. Navrhla tudíž, aby při definitivním stanovení hranic byla železniční trať Sátoraljaújhely – Čop přiřčena k Československu (vlastní město Sátoraljaújhely mělo být ponecháno na maďarském území).⁸

13. března 1919 uložil ministr pro Slovensko Šrobár veliteli čs. vojsk na Slovensku Piccionovi, aby v souvislosti s informacemi o nové demarkační čáře na jihovýchodním Slovensku připravil operaci k obsazení železnice. Piccione se ihned obrátil na Klofáče a požadoval posilu jedné brigády, 5 – 6 baterií a něco jízdy.⁹ Pellé tento požadavek odmítl jako předčasný. Piccionovi sdělil, že o posunutí demarkační čáry Spojenci ještě nerozhodli a do té doby nejsou operace za účelem obsazení nových území aktuální.¹⁰

Brzy nato se zdramatizovala situace v Maďarsku. 20. března 1919 odevzdal v Budapešti podplukovník Vix maďarskému prezidentu Károlyimu nótu generála Lobita, velitele spojeneckých sil v Maďarsku, provádějící usnesení mírové konference z 26. února 1919 o zřízení neutrální zóny mezi Rumuny a Maďary. Maďarské jednotky měly do deseti dnů (počínaje 23. březnem 1919) vyklidit pás území mezi Sedmihradskem a linií Vásárosnamény – Debrecen – Dévaványa – Gyoma – Orosháza – Hódmezővásárhely – Szeged. Kontrolu nad tímto územím měl převzít velitel spojeneckých sil. Nóta podrobně vymezila hranice neutrální zóny, podmínky evakuace, materiální a administrativní záležitosti s tím spojené.¹¹

Maďarská veřejnost to vzala jako potvrzení obav, že mírotvorci hodlají vést hranici tak, že mimo maďarské státní území zůstanou kraje obývané převážně Maďary, a že jim tato hranice bude vnucena jako diktát, bez jednání. Jakmile se budapeštská vláda s nótou seznámila, ihned

⁷Excerpts from the Report Submitted to the Supreme Council by the Committee on Czecho-Slovak Questions. March 12, 1919. DEÁK, F.: Hungary at the Paris Peace Conference. The Diplomatic History of the Treaty of Trianon. New York 1942, dok. 10, s. 413-418.

⁸Srv. tamtéž.

⁹Dopis generála Piccionu ministru Klofáčovi z Bratislavy 13. března 1919. Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha (dále VÚA-VHA), Francouzská vojenská mise (dále FVM), kr. 6, A, odd. III, sv. 13, dok. 15.

¹⁰Generál Pellé generálu Piccionovi, s. d. (patrně koncept). VÚA-VHA, FVM, kr. 6, A., odd. III, s. 13, dok. 10.

¹¹Srv. Communication of General Lobit, Provisional Commander of the Allied Armies in Hungary, to Count Károlyi, President of Hungary, March 19, 1919. DEÁK, ref 7, dok. 9, IV, s. 407-409.

na protest odstoupila. Příští den podal demisi i prezident Károlyi.¹² Moc přešla do rukou sociálních demokratů, kteří se sloučili s komunisty. 21. března 1919 byla vyhlášena sovětská republika – Maďarská republika rad. Rovněž nová vláda spojeneckou nótu odmítala. Schylovalo se k obnově nepřátelství.

Pravděpodobnost válečného řešení maďarské krize stavěla čs. požadavek na využití železniční trati Sátoraljaújhely – Čop do nových souvislostí. Z československé strany byl akcentován vojenský význam trati a její obsazení bylo spojováno se zahájením vojenských operací po vypršení ultimata.

28. března 1919 telegrafoval Pellé maršálu Fochovi: „Vzhledem k příštím operacím bylo by vhodné rychle obsadit železniční křižovatku jižně od demarkační čáry. Zejména obsazení Čopu by mělo velký význam pro postup na Podkarpatskou Rus.“¹³ V depeši se dále uvádělo, že generál Piccione je připraven obsadit překvapivě mosty u Bratislavy a Komárna s ohledem na případné vojenské akce v západním Maďarsku. Rovněž z tehdejšího jednání Beneše v Paříži s Clemenceauem, Pichonem a Fochem je patrná snaha aktualizovat posunutí demarkační čáry a synchronizovat obsazení jihovýchodní trati se spojeneckými akcemi v jiných oblastech.

Čekali se, až Spojenci potvrdí úpravu demarkační čáry a maršál Foch vydá rozkaz k obsazení nového území. Do té doby platil zákaz jakýchkoli útočných akcí čs. armády. V tom se Pellé a Klofáč shodovali. „V souladu s pokyny české vlády jsem zakázal jakoukoli ofenzívu proti Maďarům, dokud nedostanu Vaše instrukce“, psal Pellé Fochovi v uvedené depeši 28. března 1919.¹⁴ Druhého dne vydal Klofáč rozkaz (č. 9680), v němž stanovil operační cíle pro divizi generála Hennocquea. „Nenastanou-li podstatné změny v povšechné situaci,“ uvádělo se v rozkaze, „má generál Hennocque za úkol obsadit s 3. divizí území východně řeky Bodrogu, které nám bylo nedávno přiděleno.“¹⁵ Prvním úkolem bylo obsadit železnici Sátoraljaújhely – Čop – Užhorod; poté se mělo začít s obsazováním Podkarpatské Rusi. Na tyto operace se měla divize připravit. Protože nebyla jistota, že spojenci doporučení komise z 12. března přijmou, a chyběl rozkaz maršála Foche k zahájení vojenské akce, zakázal Klofáč překročit stávající demarkační linii dokud k tomu nevydá prováděcí rozkaz. V případě napadení měly být hájeny stávající pozice.¹⁶

Očekávané rozhodnutí nepřicházelo. Nezačala ani spojenecká ofenzíva s cílem vynutit naplnění spojenecké nóty z 20. března 1919 o vyklizení neutrální zóny na východě Maďarska. Spojenci byli šokováni pádem Károlyiho režimu a jevíli známky bezradnosti. Mezi velmocemi existovaly značné zájmové rozpory, nebyl soulad mezi politiky a vojáky. Ve Francii byl znatelný rozdíl v názorech Clemenceaua, Pichona a Foche, v Podunají se rozcházely představy generála Berthelota a generála Francheta d'Espéreye¹⁷, atd. Situace byla velmi nepřehledná.

¹²„Reakci na tyto zprávy byla hysterická beznaděj všech zúčastněných: Károlyiho, jeho vlády a veřejného mínění. Protože ozbrojený odpor byl marný, hledalo se něco, co by zviklalo mírovou konferenci a dovedlo ji k revizi nóty. 21. března se vláda rozhodla podat demisi, předat moc sociální demokracii a požádat o pomoc Moskvu.“ HADJÚ, T.: *La Hongrie dans les années de crise après la Première Guerre mondiale, 1018 – 1920*. In: *Guerres mondiales et conflits contemporains* (dále GMCC), No 200, Octobre 2.001, s. 48.

¹³Depeše Pellého Fochovi 28. března 1919. SHAT, 7 N 1623, *Attachés militaires-Tchécoslovaquie 1918 – 1920*, dok. 82.

¹⁴Tamtéž.

¹⁵Ministr národní obrany. Operační rozkaz č. 9680. Praha 29. března 1919. VÚA-VHA, FVM, kr. 5, A, III, odd. 9, č. 15. Obsaženo rovněž v dokumentační příloze obšírné zprávy generála Mittelhausera z 6. února 1923 „*Campagne de Slovaquie*“, viz. VÚA-VHA, MNO, Hlavní štáb, 2. odd., kr. 20, inv.č. 476 a VKPR, fasc.303. Identický materiál v SHAT 7N 3104, *Campagne de Slovaquie, Annexe No 2*.

¹⁶Tamtéž.

¹⁷Srv. HAMARD, B.: *Franchet d'Espérey et Berthelot: deux perspectives de stabilisation régionale en Hongrie méridionale 1918 – 1920*. In: GMCC, No 200, Octobre 2001, s. 25-37.

ROZKAZ MINISTRA KLOFÁČE ZE 7. DUBNA 1919 S VYTÝČENÍM LINIE POSTUPU PŘI PŘEDPOKLÁDANÉ SPOJENECKÉ OFENZÍVĚ

7. dubna 1919 se zdálo, že se situace vyjasnila. Toho dne dostal Pellé od velitele východních armád Francheta d'Espéreye informaci, že 10. dubna zahájí Spojenci ozbrojenou akci proti Maďarsku a byl požádán o vojenskou součinnost. Pellé ihned informoval ministra Klofáče, a ten téhož dne vydal rozkaz (č. 10. 807), kterým nařídil generálu Piccionovi připravit ofenzívu s cílem obsadit linii Dunaj – Nógrádverőce – Sáp – Galgaguta – Cséce – Mályi – Gesztely – Monok – Tállya – Sárospatak. Generál Hennocque měl obsadit navazující linii Vajdácška – Baťovo – M. Dobroň – řeka Uh.¹⁸

Dodnes není jasné, jak se k této linii došlo. Ministr Klofáč sám v úvodu rozkazu naznačoval, jakoby šlo o novou linii hraniční: „Postup k nově stanoveným hranicím v území bývalých Uher, pokud příznávy jsou jako nová provizorní hranice Československé republiky, počne v nejbližších dnech.“¹⁹ Formulace je velice nejasná a matoucí. Četní publicisté a historikové se později snažili tento výrok specifikovat a doložit. Nacházíme četná tvrzení, že linii Novohradské vrchy, Matra, Bukové vrchy a Tokajské hory přiznala Československu mírová konference náhradou za nevyhovující linii Pichonovu. Uvádějí se nejrůznější data, kdy se tak mělo stát: 15. či 16. února 1919,²⁰ 26. února 1919,²¹ 19. března 1919,²² nebo 19. dubna 1919.²³ Již různost datování nabá-

¹⁸Ministr národní obrany, Operační rozkaz č. 10.807, Praha 7. dubna 1919. VÚA-VHA, MNO, 1919, 3 23/13, VHA, MNO, Hlavní štáb, Oper. odd., 1919, kr. 2, 3 – 78 /25. Viz též SHAT, 7 N 3104, La campagne de Slovaquie, Annexe 3.

¹⁹La marche en VÚA-VHA, MNO, 1919, 3 23/13, VÚA-VHA, NNO, Hlavní štáb, Oper. odd., 1919, kr. 2, 3 – 78/25. Je zajímavé, že francouzský text rozkazu, zahrnutý do Mittelhauserovy zprávy z 6. února 1919, vyznívá odlišně. „...avant pour l'occupation en territoire de l'ancienne Hongrie des regions frontières de la R.T.S. commencera prochainement.“ SHAT, 7 N 3194, La campagne de Slovaquie, Annexe 3. Tohoto rozdílu si poprvé všimnul Václav Král.

²⁰„Především je třeba si uvědomit, že tzv. provizorní demarkační čáru na Slovensku stanovila pařížská válečná rada 25. listopadu 1918. Příštího roku 15. února byla čára posunuta vpřed od Dunaje přes Novohradské vrchy, Matru a Bukové vrchy ... Zároveň bylo k Československu přičleněno území Podkarpatské Rusi, jež drželi dosud Maďaři.“ KALHOUS, R.: Budování armády. Praha 1936, s. 77.

„I byla v polovici února 1919 stanovena nová demarkační čára, t. řeč. linie Clémenceauova ... Tato linie byla ministerstvem národní obrany oznámena 7. dubna 1919 vrchnímu velitelství čs. vojsk na Slovensku.“ VONDRÁČEK, K.: Československo-maďarská válka o Slovensko roku 1918 – 1919. In: Vpád maďarských bolševiků na Slovensko v roku 1919. Tmava 1928, s. 262.

„Mírová konference dala k této změně demarkační čáry zásadní souhlas ve svém rozhodnutí 15. února 1919.“ JEZEK, Z.: Boj o Slovensko v letech 1918 – 1919. Praha 1928, s. 43.

„Nejvyšší vojenská rada na mírové konferenci v Paříži 16. února 1919 určila druhou demarkační čáru mezi Slovenskem a Maďarskem. Demarkační čára se posunula ma území Maďarska, a to od ústí řeky Ipel' přes nejvyšší body Novohradské vysočiny, Matru a Bukové vrchy ...“ KOVÁČ, D. a kol.: Kronika Slovenska 2. Bratislava 1999, s. 104.

²¹„Novú demarkačnú čiaru čs.-mad. položenú južnejšie určila mierová konferencia 26. febr. 1919.“ HOUDEK, F.: Oslobodenie Slovenska. In: Vpád maďarských voľševiků. Tmava 1928, s. 74.

M. HRONSKÝ v knize Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920. Bratislava 1998, vyšel z Houdkova svědectví (F. Houdek byl členem delegace v Paříži a nacházel se tedy v centru událostí) a druhou demarkační čáru bral za danou. V podrobnější studii, zveřejněné o tři roky později, její existenci kriticky zvažoval, uváděl argumenty, které ji podporují i zpochybňují, a dospěl k zodpovědnému závěru, že nepovažuje „otázku druhéj demarkačnej čiarj za uzavretú“. (HRONSKÝ, M.: Hlavné politicko-diplomatické a vojenské dispozície pri utváraní hraníc Slovenska v rokoch 1918 – 1919 (druhá časť). In: Vojenská história, roč. 5, 2001, č. 2, s. 35.

²²„7. dubna vydalo československé ministerstvo obrany operační rozkaz k obsazení území, nově přiřknutého Československu nótou Dohody, která 20. března způsobila pád vlády Károlyiovy. České vojsko pod vedením gen. Piccione mělo postupovat na jih a postupně zabírat území, jež Maďaři podle rozkazu Dohody vyklidí. Zároveň měla být obsazena Podkarpatská Rus, jejíž správu svěřila 15. února Dohoda Československu.“ „Nástup Československa na linii přičtenou mu notou velvyslanců z 20. března začal 27. dubna. PEROUTKA, F.: Budování státu. Praha 1934, 2/2, s. 993, 994.

„Nejvyšší vojenská rada na mírové konferenci v Paříži 16. února 1919 určila druhou demarkační čáru mezi Slovenskem a Maďarskem ... Když francouzský plukovník Fernand Vix 20. března maďarskou vládu seznámil s tímto rozhodnutím, zhroutil se celá koncepce udržení integrity Uherska“ – demise atd. KOVÁČ, ref 20, s. 104.

²³„Demarkační čára, stanovená v Paříži dohodovou válečnou radou 25. listopadu 1918 nevyhovovala našim potřebám dopravním a hospodářským ... Mírová konference naší žádosti vyhověla a usnesením z 19. dubna svolila k postupu našeho vojska na jih na čáru Novohradské vrchy, Mátra ...“ POHUNEK, F.: Československá armáda v bojích na Slovensku a Těšínsku. In: Dvacet let Československé armády v osvobozeném státě. Praha 1938, s. 120.

dá k obezřetnosti. Termíny 15., 16., 26. února lze vyloučit, neboť komise pro otázky Československa podala návrhy na jižní hranici Slovenska až 12. března 1919, a ty vycházely z původní Pichonovy linie s úpravami na její východní části. 26. února projednávala mírová konference hranice mezi Maďarskem a Rumunskem, a výsledkem bylo rozhodnutí o neutrální zóně, sdělené Károlyimu nótou generála Lobita 19. března 1919. Nová demarkační čára mezi Slovenskem a Maďarskem nebyla předmětem březnového spojeneckého ultimata. Ani 19. dubna 1919 se nic nestalo ve spojitosti se slovensko-maďarskou hranicí. Hraniční linii vedenou po hřebenech severomaďarské vysočiny najdeme sice v propagačních mapách ČSNR z roku 1917, v původních podkladech pro mírovou konferenci, či v nákresech podplukovníka Kalhouse, vojenského experta čs. delegace na mírové konferenci, ale není známkou, že by se takto jižně vytyčenou hranicí orgány mírové konference zabývaly, natož, aby ji kdy odsouhlasily. Jak uvádí Kalhous ve svých pamětech, ani Beneš, ani Štefánik se neodvážili tuto hranici na mírové konferenci prosazovat.²⁴

Linie obsažená v rozkaze ministra Klofáče nemohla tedy být v žádném případě novou linií hraniční, přidělenou Československu Spojenci náhradou za starou linii Pichonovu. Mohlo se na nejvyšší úrovni jednat o linii operační, vymezující oblast působnosti československých vojsk v případě spojeneckého zákroku v Maďarsku.

Od chvíle, kdy maďarská vláda odmítla nótu Spojenců, připravoval generál Franchet d'Espérey spojenecká vojska na obnovení nepřátelství, ke kterému mělo dojít po vypršení ultimata, tj. počátkem dubna 1919. Komunikoval v této záležitosti přímo s generály Lobitem, Berthelotem, Mičičem a Pellém a přirozeně s vrchním velitelem spojeneckých vojsk maršálem Fochem. Bylo nutné dohodnout počet nasazených ozbrojených sil, určit směry postupu, vymezit operační pásma pro divize rumunské, srbské, francouzské a československé. V té souvislosti mohla být vyznačena čára vedená po hřebenech maďarské vrchoviny jako linie dotyku rumunských a československých vojsk. Avšak i tento výklad je málo pravděpodobný. Především chybí jakýkoliv dokument, který by to potvrdil. V depeších a v korespondenci generála Pellého neexistuje ani nepřímý odkaz, že by tuto linii vytyčili spojenečtí velitelé jako operační linii pro čs. armádu.

Daleko pravděpodobnější je, že když byl Klofáč vyzván, aby zabezpečil v rámci spojenecké ofenzívy součinnost čs. armády s armádou rumunskou, vydal rozkaz připravit postup na jih za Pichonovu linii – kam až to půjde – a za mezní operační linii stanovil nejzazší československé hraniční požadavky na mírové konferenci. Výzvu k vojenské součinnosti bral jako příležitost k obsazení nových území a ke zvýhodnění pozice čs. delegace na mírové konferenci. Tvrzení o nově přidělené hraniční linii by jaksí dodatečně legalizovalo faits accomplis. Tomuto zadání odpovídala i Piccionova koncepce operace: postup na jih po celé šířce slovenské hranice, přičemž hlavní důraz byl kladen na okupaci území, nikoliv na vojenskou účinnost akce.

Generál Pellé nepochybně dával přednost operaci součinnosti, poutající síly protivníka, zaměřené proti dopravním a administrativním cílům, a paralyzujícím odpor protivníka. 7. dubna 1919 odpoledne odeslal generál Pellé depeši generálnímu štábu a maršálu Fochovi do Paříže. Informoval, že v souvislosti s ohlášenou ofenzívou generála Francheta d'Espéreye předpokládá útočnou operaci Hennocqueovy divize ve směru na Čop, Mukačevo, Sighet – na dotyk s rumunskou armádou; dále operaci jedné divize Piccionova armádního sboru na Miskolc; konečně v návaznosti na postup spojeneckých divizí od jihu přímý pochod na Budapešť, a to nejméně jednou brigádou. Protože dosud platil výslovný zákaz ofenzivních aktivit, žádal Pellé

²⁴ „Dr. Beneš ůřađoval ve své kanceláři z doby válečné v Rue Bonaparte ... Tam jsem také docházival pro směrnicu a nosil své práce ministru Benešovi. Při takových příležitostech jsem se snažil, abych ústním výkladem podporoval vojenské požadavky delegace. Šlo mi zvláště o bratislavské předmostí a o zeměpisné zajištění hranice východně od Iplu po hřebenu vrchů Novohradských, Mátry a vrchů Bukových ... Nebyl jsem vždy rád viděn při jednáních o vojenských požadavcích. A tu jsem hledal cestu také přes ministra Štefánika k maršálu Fochovi.“ /„Štefánik mě vyzval, abych mu zakreslil do mapy navrhovanou hranici, což jsem učinil, a mapu jsem mu příštího dne přinesl. Byl jsem u něho ještě třikrát.“ „Při poslední mé návštěvě ... Štefánik ... odmítl tlumočit vojenské požadavky.“/

Srv. KALHOUS, ref 20, s. 48-49, 49, 50.

Paříž o nové rozkazy. Současně opakovaně naléhal na maršála Focha, aby mu přiznal velení nad celou československou armádou, tj. aby mohl velet vojskům operujícím na Slovensku (dosud podřízeným generálu Piccionovi).²⁵

Odpověď maršála Focha přišla obratem a byla negativní. Depeši č. 3597/BS vzkázal Foch 8. dubna 1919 Pellému, že nařídil generálu Frachetu d'Espéreyovi zůstat na místě a počínat si zcela defenzivně. Totéž přikázal Foch také čs. armádě.²⁶ 10. dubna 1919 vydal tudíž ministr Klofáč rozkaz 11.021, kterým nařídil všem oddílům na celé slovenské frontě omezit se jenom na přímou obranu a v přípravách na nařízené operace pokračovat skrytě.²⁷

Za týden bylo všechno zase jinak. 16. dubna 1919 se pohnula na západ rumunská armáda, nečekajíc na odkládanou ofenzivu spojeneckou. Jednalo se o spontánní akci, kterou Spojenci oficiálně kritizovali. Rumunská armáda byla však natolik silná, že si mohla dovolit dělat v Podunají, co chtěla.

24. dubna 1919 se Pellé obrátil na Focha. Připomenul mu depeši z 8. dubna 1919, kterou maršál zakázal jakoukoli ofenzivní aktivitu vůči Maďarům, a otázal se ho, zda tento zákaz platí i po 16. dubnu, kdy rumunská vojska zaútočila. Pro přesnost plné znění příslušné pasáže telegramu: „1) Váš telegram 3597/BS mi oznámil, že až do vydání nového rozkazu má být počínání generála Fracheta d'Espéreye naprosto defenzivní, a nařizoval, že čs. jednotky se mají zachovat až do vydání nového rozkazu stejně. 2) Situace se změnila postupem rumunských vojsk. Abych mohl informovat československou vládu, prosím Vás, abyste mi okamžitě sdělil, zda Vaše instrukce z 8. dubna dále platí a abyste mi poskytl potřebné informace.“²⁸

Na tento telegram nedostal Pellé nikdy odpověď. Maršál Foch se zcela odmlčel. Jediná věcná interpretace maršálova mlčení je, že instrukce z 8. dubna, zakazující ofenzivní akce, dále platila. Lze se domýšlet, proč to Pellému nepotvrdil a zvolil mlčení. Nejpravděpodobnější vysvětlení je maršálova rozmrzelost. Události se začaly vymykat jeho kontrole. Pelléův dotaz mu mohl připadat jako nevhodná solidarizace s neposlušnými Rumuny. Sluší se vůbec ptát se Nejvyššího velitele, zda jeho rozkaz po čtrnácti dnech platí, když nevydal rozkaz jiný?

V následujících dnech maďarské vojsko ustupovalo před Rumuny a z obavy před obklíčením opouštělo demarkační linii na východním a jihovýchodním Slovensku. Vznikla tak mimořádně příznivá situace pro realizaci operačních plánů vydaných ministrem Klofáčem, ač nešlo o koordinovanou ofenzivu spojeneckou.

KLOFÁČŮV ROZKAZ Z 27. DUBNA 1919 NAŘIZUJÍCÍ OBSADIT EVAKUOVÁNA ÚZEMÍ

27. dubna 1919 telegrafoval Piccione na MNO, že v prostoru 6. divize maďarské jednotky demarkační linii vyklidily. Vznikl tak prostor nikoho a údajně zde docházelo k ničení železničního materiálu, rabování a olupování obyvatel. „Proto by bylo vhodné,“ uváděl Piccione, „v zájmu republiky a humanity obsadit postupně po Maďarech železnice a lokality poblíž demarkační linie s cílem uchránit materiál, soukromý majetek a životy obyvatel.“²⁹ Ministr Šro-

²⁵Depeše Pellého generálnímu štábu a maršálu Fochovi 7. dubna 1919. SHAT, 7 N 1623, Attachés militaires-Tchécoslovaquie 1918 – 1920, dok. 101.

²⁶Tuto depeši jsem nenalezl. Pellé ji ale připomněl Fochovi (i s uvedeným číslem) v další depeši z Prahy 24. dubna 1919; odtud je obsah Fochovy depeše znám – viz následující text.

²⁷Ministr národní obrany. Operační rozkaz č.11.021. Praha 10. dubna 1919. VÚA-VHA, MNO, 1919, III, 3 9/4.

²⁸Depeše Pellého do Paříže pro generální štáb a maršála Focha 24. dubna 1919. SHAT, 7 N 1623, Attachés militaires-Tchécoslovaquie 1918 – 1920.

²⁹Conversation telegraphique entre le Général Piccione et le Colonel Hanf. SHAT, 7 N 3104, L offensive des Hongrois contre les Tchéco-Slovaques.

bár údajně tento návrh podporoval. Vzhledem k tomu, že dosud platil Klofáčův rozkaz zakazující jakoukoli aktivitu ofenzivní, žádal Piccione, aby ještě týž den dostal souhlas k postupu za demarkační linii tam, kde nenarazí na odpor. K přípravě vojsk potřeboval tři dny.

Vypadalo to, že úspěch padl Československu do klína. Bylo možné získat území bez boje, se skvělým zdůvodněním (v zájmu humanity), dokonce snad na přání obyvatel (týraných loupežnými bandami). Ministr Klofáč reagoval okamžitě a ještě týž den vydal rozkazy k zahájení operací.

Operační rozkaz č. 13.062 byl určen generálu Hennocqueovi (veliteli 3. divize), generálu Rossimu (veliteli 6. divize), generálu Piccionovi (vrchnímu veliteli čs. vojsk operujících na Slovensku) a zemskému vojenskému veliteli v Košicích generálu Schöbloví. Nařizoval obsadit evakuovaná území východně od demarkační čáry na řece Uh, co nerychleji se zmocnit Sátoraljaújhely, v Čopu navázat spojení s Rumuny a dohodnout se s nimi na obsazení a využívání železnice Sátoraljaújhely – Čop – Užhorod. Generál Hennocque měl dále překročit Topolu a Bodrog a kontaktovat postupující 6. divizi.³⁰

Operační rozkaz č. 13.070 byl zaslán Piccionovi a byl stručný. Sděloval, že rozkaz č. 13.062 znamená, že je nutné obsadit všechna území opuštěná Maďary, „ať je to na kterékoli části dosavadní demarkační čáry, opustí-li Maďaři své nynější pozice“.³¹ Čs. vojska měla v takovém případě postupovat až na linii, kterou vytyčil Klofáč rozkazem 10.807 ze 7. dubna 1919, a tam se zastavit.

Těmito dvěma rozkazy vstoupilo Československo do válečného konfliktu, jehož rozměry málokdo dohlédl. Klofáč se rozhodl spontánně, ve své kompetenci, a nepochybně podcenil důsledky tohoto kroku. Vojenské operace na východě a jihu Slovenska nebyly připraveny zahraničně-politicky – ministr Beneš nebyl ani konzultován, ani upozorněn. Nebyly součástí spojenecké ofenzivy, těžily pouze z postupu rumunské armády. Ignorovaly Fochův zákaz útočných aktivit, jež nebyl odvolán.

Těžko si představit, že Klofáč opomenul generála Pellého. Pokud s ním konzultoval, mohl mu Pellé říci jen to, že požádal Focha o sdělení, zda zákaz ofenzivní činnosti stále platí, a že nedostal odpověď. Postavení Pellého bylo silné, pokud vystupoval v roli zástupce, zprostředkovatele či reprezentanta maršála Focha, vrchního velitele spojeneckých vojsk a vrchního velitele čs. armády. V dané chvíli Foch mlčel a neodpovídal na depeše. To Pellému na autoritě nepřidalo. Ač byl nominálně náčelníkem čs. hlavního štábu (ve skutečnosti neexistujícího), na operace na Slovensku neměl přímý vliv, neboť velitelem čs. vojsk operujících na Slovensku byl až do konce května 1919 Piccione, a ten přijímal rozkazy jen od ministra národní obrany. Pellé sám tedy nemohl operace na Slovensku ani nařídít, ani zakázat (prozatím).

Pellému nezbylo, než informovat Paříž o nově vzniklé situaci. Učinil to lakonickým sdělením, jako hotový fakt, bez komentáře: „Poté co došly zprávy, že rumunské vojsko obsadilo Čop a Maďaři evakovali levý břeh řeky Tisy, československá vláda vydala dnes rozkaz obsadit území opuštěná maďarskými vojsky, aby zabránila rabování.“³²

O tři dny později informoval Paříž francouzský velvyslanec v Praze Clement Simon. V depeši z 30. dubna 1919 sdělil na Quai d'Orsay, že československé jednotky vedené generálem

³⁰Ministr národní obrany, Operační rozkaz č. 13. 062, Praha 27. dubna 1919. VÚA-VHA, MNO, 1919, III, 345/3. Viz též SHAT, 7 N 3104, La campagne de Slovaquie, Annexe 4. (Rumuni ve skutečnosti v Čopu nebyli, nacházeli se jižněji – pozn. R. B.).

³¹Ministr národní obrany, Operační rozkaz č. 13. 070, Praha 27. dubna 1919. VÚA-VHA, VKPR, fasc. 303. Viz též SHAT, 7 N 3104, La campagne de Slovaquie, Annexe 5.

³²Depeše generála Pellého pro francouzský generální štáb a maršála Focha z 27. dubna 1919. SHAT, 7 N 3094, Rapports MMF 1918 – 1923. (Bráno doslova, nevydala rozkaz vláda (ta 27. dubna nezasedala), ale ministr národní obrany Klofáč – pozn. R. B.).

Hennocquem obsadily Čop a Mukačevo. „Zdá se, alespoň to říká generál Pellé, že maršál Foch byl požádán, aby povolil tuto operaci, ale neodpověděl.“³³

Paříž na uvedené depeše Pellého a Clement Simona nereagovala. Ani dodatečná podpora, ani protest; jen mlčení.

Československé vojenské operace na východě a jihu Slovenska byly úspěšné tam, kde se nesetkaly s vážným odporem.

První se pohnula vpřed 3. divize generála Hennocquea, hned 27. dubna 1919. Její V. brigáda obsadila přechody přes Uh u Vajan a Pavlovce a zaujala pozice u V. Kapušan. Po dělostřelecké přípravě v noci z 28. na 29. dubna překročila řeku Latorici a maďarské vojsko ustoupilo přes Čop dále na jih. Brigáda poté obsazovala území západně od Čopu a 2. května navázala kontakt s 6. divizí u Vajdácsky. VI. brigáda ze sestavy 3. divize postoupila přes Užhorod na Surty. Východně od Čopu se dostala do kontaktu s rumunským vojskem.

6. divize generála Rossiho překročila demarkační linii 29. dubna 1919 ráno; 1. května obsadila bez boje Sajószentpéter a 2. května Miskolc. 9. května obsadila 6. divize Bélapátfalvu a po krátkém boji 10. května Szarvaskő. Tím dosáhla mezní linie postupu.

Obtížně probíhal postup II. samostatné brigády pod velením plukovníka Hanáka. Brigáda překročila demarkační čáru 2. května 1919 a pronikla na výšiny severně od Salgótarjánu. Zde narazila na odpor a postup se zastavil. Brigáda nedosáhla stanovené linie.

7. divize držela pozice na Dunaji.

Navázání kontaktu s rumunskou armádou přimělo generála Pellého k novému dotazu na maršála Focha. Jaká má být demarkační linie, oddělující rumunská a československá vojska na Podkarpatské Rusi, aby nedošlo k promísení a případným neshodám? „Je nezbytné stanovit mezi Čechy a Rumuny prozatímní demarkační čáru,“ telegrafoval Pellé maršálu Fochovi. „Rozhodnout může jen Dohoda.“³⁴ Protože na dvě předchozí depeše nedostal odpověď, dovolil si Pellé znatelný sarkasmus: „Domnívám se, že je mou povinností uctivě Vás upozornit, že je nezbytné mi odpovědět. Naprostý nedostatek direktiv z Vaší strany mě staví do delikátní situace vůči čs. vládě, která svěřila armádu pod Vaše velení.“³⁵

Na tuto depeši Foch zareagoval a prozatímní demarkační linii pro Podkarpatskou Rus vytyčil. K předchozím depeším z 24. a 27. dubna 1919 se už nevrátil a dále je ignoroval.

2. května uzavřeli Rumuni s Maďary příměří. Rumunská armáda zůstala stát na Tise a zastavila bojové akce. Maďarské velení mohlo přeskupit síly a obrátit je proti československému vojsku. Nyní se vymstilo, že čs. armáda těžila z rumunské ofenzívy, která neměla spojeneckou podporu. Jakmile rumunská armáda postup zastavila, ocitla se čs. armáda proti silnější a zkušenější armádě maďarské osamocena. Pak přicházela rána za ranou.

20. května 1919 zaútočila maďarská armáda na Miskolc a do večera ho obsadila. Pokus o protiútok, nařízený velitelem 6. divize generálem Rossim 23. května 1919, skončil neúspěchem a čs. vojsko ustoupilo k Sajószentpéteru. Odtud bylo vytlačeno 27. května k Edelény a vrátilo se za demarkační čáru.

21. května přešla maďarská armáda do útoku ve střední oblasti salgótarjánské, poté co odrazila předchozí pokus II. brigády o průnik. Během několika dnů byly čs. jednotky i zde zatlačeny do původních pozic.

³³Clement Simon v depeši pro ministerstvo zahraničních věcí v Paříži 30. dubna 1919. SHAT, 7 N 1623, Attachés militaires-Tchécoslovaquie 1918 – 1920.

³⁴Depeše Pellého maršálu Fochovi a ministerstvu války 4. května 1919, SHAT, 7 N 3094, Rapports MMF 1918 – 1923.

³⁵Tamtéž, odstavec 7.

POSTUP MAĎARSKÝCH VOJSK DO NITRA SLOVENSKA

Když Maďaři vyčistili prostor v oblasti Miskolce a Salgótarjánu, soustředili zde značné síly pro generální ofenzívu. 30. května 1919 vstoupila maďarská vojska na území Slovenska.

Na východě šla do útoku 6. a 1. maďarská divize s 3. samostatnou brigádou, a to ve třech proudech. Brigáda útočila podél rumunské fronty (nyní klidné), 4. června obsadila Sárospatak a 5. června Slovenské Nové Město. 1. divize postupovala údolím Hornádu a 6. června 1919 vstoupila do Košic. 6. divize útočila severním směrem, 31. května zabrala Szalonnu, 3. června Perkupu, Turnu a Moldavu.

Na středním úseku útočila 5. maďarská divize s 80. brigádou. Divize zatlačila čs. jednotky 1. června k Tornale a údolím Rimavy pronikla do hloubky československé obrany. Brigáda vzala útokem Lučenec a do 6. června vybudovala pozice jižně od Zvolenu.

Na západě zaútočila 3. maďarská divize třemi proudy. Jeden směřoval na sever do prostoru B. Štiavnice – Zvolen (na dotyk s 80. brigádou), druhý přes Levice a N. Baňu, Zlaté Moravce a Vráble, třetí na N. Zámky a Šurany. Bratislavu ohrožovaly rudé gardy.³⁶

Postup maďarských vojsk do hloubky Slovenska šokoval československé politiky. Věřilo se, že Maďaři zůstanou stát na demarkační čáře a spokojí se s obnovou stavu, který existoval před 27. dubnem 1919. Předpokládal to i generál Pellé, poté co dostal zprávy, že maďarské vojsko nepředstavuje vážnou údernou sílu, a že Maďaři vyhodili do povětří mosty, které by pro ofenzívu potřebovali.³⁷

Když k invazi došlo, protestovali českoslovenští politici proti agresi a dovolávali se pomoci Dohody. 4. června 1919 zaslal Beneš nótu předsedovi mírové konference Clemenceauovi. Obviňoval v ní Maďary, že zaútočili na demarkační čáru, zatímco čs. armáda se chovala defenzivně a po řadu týdnů přísně dodržovala usnesení mírové konference.³⁸ Masaryk v dopise, kterým jmenoval 4. června 1919 Pellého vrchním velitelem čs. branné moci, napsal: „Chovali jsme se vůči Maďarům loyálně a podle ustanovení Dohody, přesto byli jsme od nich zákeřně napadeni. S námi napadena je Dohoda.“³⁹ Jako by extratour mezi 27. dubnem a 30. květnem neexistoval.

Maďaři to viděli jinak: čs. armáda porušila 27. dubna demarkační čáru a její vojska vstoupila na maďarské území. Válčné operace probíhaly nejprve jižně od demarkační čáry a po 30. květnu se přenesly na území Slovenska. Zodpovědnost leží na československé straně – taková byla maďarská teze.

Konfliktem se zabývala mírová konference. Na zasedání 5. června 1919 přijala Rada čtyř neutrální stanovisko, vyzývající obě strany k zastavení nepřátelství. Na Nejvyšší vojenské radě, kde se posuzoval 7. června Fochův návrh na vojenský zákrok proti Maďarsku, vyjádřil americký a italský delegát výhrady vůči spojenecké intervenci. V americkém stanovisku byli kritizováni Rumuni za to, že postupně překročili jak linii příměří, tak východní i západní hranici neutrální zóny a ignorovali všechna spojenecká usnesení. Italský delegát kritizoval zase rozkaz z 27. dubna, na jehož základě československé jednotky překročily demarkační čáru a obsadily území, které Maďaři opustili v důsledku rumunského postupu. Podle italského stanoviska byla invaze Maďarů na Slovensko vysvětlitelná předchozím napadením ze strany Československa. Oba delegáti dávali přednost politickému řešení, které mělo spočívat především v zárukách za nepřekročitelnost demarkačních linií.⁴⁰

³⁶Srv. JEŽEK, Z.: *Boj o Slovensko v letech 1918 – 1919*. Bratislava 1928.

³⁷Srv. depeše generála Pellého Clemenceauovi a generálnímu štábu z 26. května 1919. SHAT, 7 N 3094, Rapports MMF 1918 – 1923, 1919.

³⁸Srv. Note de M. Benes au président de la Conférence de la Paix, Paris le 4. Juin 1919. SHAT, 7 N 3104, L ofensive des Hongrois contre les Tchéco-Slovaques.

³⁹Publikováno In: *Osobní věstník čs. ministerstva národní obrany*, 21. 6. 1919, č. 57.

⁴⁰Srv. Conseil supérieur de guerre, Les représentants militaires, Versailles, le 7. juin 1919. SHAT, 7 N 3104, L ofensive des Hongrois contre les Tchéco-Slovaques.

10. června 1919 sdělil Wilson Kramářovi, Benešovi a Rumunu Bratianovi, že Nejvyšší rada viní jejich státy z výbuchu násilí ve východní Evropě. Beneš napsal druhý den Masarykovi: „Nám vytýkají, že prý nejdříve jsme překročili linii, pak jsme byli bití, a nyní křičíme.“⁴¹

11. června 1919 začala mírová konference jednat o demarkační čáře, na níž by se obnovilo na Slovensku příměří. Rozložený Wilson dosavadní průběh jednání o slovensko-maďarské hranici zpochybnil. Rada ministrů zahraničí se však přidržela dosažených výsledků z květnového jednání o hranici mezi Československem a Maďarskem a o statutu Podkarpatské Rusi (3., 8., 12., 17., 20., a 23. května 1919), a potvrdila původní rozhraničení. Rada čtyř 13. června hranici mezi oběma státy schválila.⁴² Hranice se poté s výjimkou bratislavského předmostí už neměnila. Po opakovaných ultimátech se začátkem července 1919 československé a maďarské vojsko na staronové čáře oddělilo. 5. července byl dokončen ústup Maďarů na jižní okraj neutrálního pásma v hloubce 4 km, jehož středem vedla hranice schválená Radou čtyř; do 7. července obsadily čs. jednotky severní okraj neutrálního pásma.

V době, kdy se Klofáč obával, že mírová konference označí Československo za původce konfliktu, obrátil se na Pellého, aby se pokusil osudný 27. duben 1919 co nejpříznivěji interpretovat. Pellé odeslal 17. června 1919 dopis Clemenceauovi, v němž uvedl vše, co se dalo uvést, k ospravedlnění Klofáčova rozkazu:

Přestřelky a útoky Maďarů na demarkační čáře byly v březnu a dubnu 1919 časté.

V důsledku rumunské ofenzívy maďarské vojsko vyklidilo území před demarkační čarou, došlo tam k rabování a násilnostem, obyvatelé žádali o pomoc a bylo hodně uprchlíků.

Generál Piccione, velitel vojska na Slovensku, požádal o povolení zakročit, aby přešel rozvratu a aby poskytl pomoc pokojnému obyvatelstvu.

24. dubna 1919 Pellé prosil maršála Focha o instrukce, ale nedostal odpověď.

27. dubna Pellé informoval francouzskou vládu, že ministr Klofáč vydal rozkaz k postupu armády a obsazení opuštěných území.

Pellé byl nanejvýš loajální vůči československé vládě, nemohl ale uvést nic, co by svědčilo, že šlo o krok koordinovaný se Spojenci, předem tolerovaný či dokonce příkázaný.⁴³

Pellé nikdy rozkaz Klofáče z 27. dubna 1919 přímo nekritizoval. Nepřímou dával však najevo, že šlo o krok nevhodný, neuvážený a riskantní, neboť neharmonisoval s úsilím Spojenců, a čs. armáda nebyla pro samostatnou akci připravena. Když se Československo v důsledku toho dostalo do velice obtížné vojenské situace, nekřičel o maďarské agresi, věrolomnosti atd., nedovolával se povinnosti Dohody chránit československý stát. Žádal o vojenskou pomoc, protože byla čs. armáda slabá, neschopná rozhodnout konflikt vlastními silami, a protože vojenské zničení Československa by bylo příliš vysokou cenou za pochybení její vlády. „Bylo by nepřipustné nechat Maďary porazit Čechoslováky,“ telegrafoval Pellé maršálu Fochovi 31. května 1919.⁴⁴

V obšírném dopise z 9. června 1919, určeném výlučně do rukou Clemenceaua a Focha, Pellé podrobně rozváděl, v čem jsou slabiny čs. armády. Došel k závěru, že nelze doufat v obrat a že navzdory úsilí čs. vlády hrozí katastrofa, zůstane-li čs. armáda opuštěna Spojenci. „Na svou čest a svědomí tvrdím,“ napsal Pellé, „že země se nemůže zachránit vlastními silami.“⁴⁵

⁴¹Podle KLIMEK, A.: Velké dějiny zemí Koruny české XIII. Praha 2000, s. 67.

⁴²Srv. Deák, ref 7, dok. 19, III. Frontier between Hungary and Czecho-Slovakia, Appendix V – E to C. F. 65., s. 463-465.

⁴³Dopis Pellého ministru války Clemenceauovi a náčelníku generálního štábu ze 17. června. SHAT, 7 N 3094, Rapports MMF 1919 – 1923, 1919.

⁴⁴Pellého depeše maršálu Fochovi z 31. května 1919. SHAT, 7 N 3104, L offensive des Hongrois contre les Tchéco-Slovaques.

⁴⁵Dopis Pellého Clemenceauovi a Fochovi do vlastních rukou z 9. června 1919. SHAT, 7 N 3104, L offensive des Hongrois contre les Tchéco-Slovaques.

13. června 1919 zaslal Pellé dopis výlučně pro Clemenceaua a Foché ve stejném duchu: „Každým dnem narůstají potíže a nebezpečí. Francie nesmí nedbat této kritické situace. Více než který jiný národ máme zájem Čechy neobětovat.“⁴⁶

Po celou dobu maďarské invaze na Slovensko (30. května 1919 – 5. července 1919) zůstala čs. armáda v bojích osamocena. Stála při ní pouze francouzská vojenská mise v Československu, jejíž členové nastoupili na čelná velitelská místa, dali se do služeb československého státu a odešli na frontu. Úsilí generála Pellého o vojenskou pomoc Spojenců, o koordinovanou akci jednotek rumunských, srbských, československých a francouzských, sice našlo oporu u maršála Foché, ale nebylo podpořeno Radou čtyř. Celou dobu se pokoušel generál Pellé překonat politickou a vojenskou izolaci Československa, kterou přivodil svévolný pochod za demarkační čáru. Nebylo tomu tedy tak, že by Francouzská vojenská mise tlačila Československo do intervenčních akcí proti Maďarsku, ale naopak, když maďarská invaze ohrozila existenci Československa, tlačila francouzská vojenská mise – nyní v čele čs. armády – Dohodu k vojenské pomoci ve prospěch Československa, a to v podobě koordinovaného vojenského zákroku proti Maďarsku. V tom byla specifika situace v červnu 1919 a zvláštnost postavení Francouzské vojenské mise v Československu.

DVA POSUDKY HISTORICKO INSTRUKTIVNÍHO ODDĚLENÍ MNO

Otázka jak povstal československo-maďarský konflikt, kdo ho odstartoval a kdo byl za něj zodpovědný, se stala opět závažnou o rok později, kdy se v souvislosti s trianonskou mírovou smlouvou řešila otázka reparací. Maďarská delegace tehdy uplatňovala nárok na náhradu škod způsobených postupem čs. armády za demarkační čáru. A opět šlo o to, zda překročení Pichonovy linie bylo svévolným činem čs. vlády, či zda čs. armáda plnila příkazy Dohody. Výzkum byl zadán historicko-instruktivnímu oddělení ministerstva národní obrany. Politická zakázka byla zřejmá: poskytnout vládě argumenty k tomu, aby reparační požadavky byly odmítnuty jako bezpředmětné. Dobrozdání vypracované 14. června 1920 ctí profesionalitu a nezávislost autorů: „MNO rozhodlo se k postupu za demarkační čáru bez souhlasu Dohody, pouze na návrh gen. Piccioneho podaný v zájmu lidskosti.“⁴⁷

Tlak na historické oddělení byl však natolik silný, že o dva roky později své původní dobrozdání zrelativizovalo poukazem na to, že by se ještě mohly objevit dokumenty prokazující, že postup vojska přes demarkační čáru se sice dál na rozkaz MNO, ale „nejspíš v souladu s rozhodnutím Dohody“. Dobrozdání naznačovalo, že otázku by mohly objasnit spisy francouzské vojenské mise v Československu, zvláště korespondence a telegramy generála Pellého.⁴⁸ Druhé dobrozdání nebylo již korektní, protože pracovalo s dohady.

Náznamy přiměly tehdejšího náčelníka francouzské mise generála Mittelhausera, aby nechal prověřit spisy mise. Byla prozkoumána veškerá korespondence mezi misí, ministrem války, generálním štábem, maršálem Fochem, byly shromážděny a prostudovány všechny depeše. Výsledek sdělil Mittelhauser čs. ministerstvu národní obrany 6. dubna 1922 pod č. j. 2290: „Rozhodnutí vyslat kupředu čs. jednotky v dubnu 1919 bylo přijato čs. vládou a v archivech generálního štábu či francouzské mise není stopy po nějakém rozkazu Dohody.“⁴⁹

⁴⁶Depeše Pellého Clemenceauovi a Fochovi 13. června 1919. SHAT, 7 N 3104, L offensive des Hongrois contre les Tchéco-Slovaques.

⁴⁷VÚA-VHA, FVM, kr. 6, odd. III, sv. 12, dok. 39.

⁴⁸Stanovisko historicko-instruktivního oddělení pro politicko-právní odbor MNO z 4. března 1922. VÚA-VHA, FVM, kr. 6, odd. III, sv. 12, dok. 34.

⁴⁹VÚA-VHA, FVM, kr. 6, odd. III, sv. 12, dok. 60.

Pokud i po tomto šetření zůstaly pochyby – přece jen šlo o výzkum prováděný zainteresovanou stranou – pak po zpřístupnění archivních fondů Service historique de l'Armée de Terre ve Vincennes je vše jasnější. Ve fondech E. M. A et attachés militaires-Tchécoslovaquie (7 N 1620 – 1623 a 7 N 3094 – 3116) není nic, co by závěr Mittelhauserovy zprávy popíralo. Jsou ovšem i fondy jiné, a historikové mohou hledat pravdu dál.

R. BRÄCH: DER KRIEG UM DIE SLOWAKEI 1919
UND DIE FRANZÖSISCHE MILITÄRISCHE MISSION IN DER TSCHECHOSLOWAKEI

Während der ganzen Zeit der ungarischen Invasion in die Slowakei (30. Mai 1919 – 5. Juli 1919) blieb die tschechoslowakische Armee in ihren Kämpfen vereinsamt. Einen Beistand leistete ihr nur die französische Mission in der Tschechoslowakei, derer Mitglieder die obersten Kommandostellen einnahmen, in die Dienste des tschechoslowakischen Staates antraten und an die Front gingen.

Die Bemühungen von General Pellé um militärische Hilfe von den Verbündeten, als auch um eine koordinierte Aktion von rumänischen, serbischen, tschechoslowakischen und französischen Truppen, fand zwar einen Halt beim Marschal Foch, wurde doch von dem Rat der „Großen Vier“ nicht unterstützt. Die ganze Zeit bemühte sich General Pellé die politische und militärische Isolation der Tschechoslowakei, die durch den willkürlichen Marsch hinter die Demarkationslinie verursacht war, zu überwinden. Es stimmt also nicht, dass die französische militärische Mission die Tschechoslowakei in Interventionsaktionen gegen Ungarn gedrängt hätte, im Gegenteil: als die ungarische Invasion die Existenz der Tschechoslowakei in Gefahr brachte, drängte die französische militärische Mission – jetzt schon an der Spitze der tschechoslowakischen Armee – die Alliierten zur militärischen Hilfe zu Gunsten der Tschechoslowakei, und zwar in der Form eines koordinierten militärischen Eingriffs gegen Ungarn. In dieser Tatsache lag das Spezifische der Situation in Juni 1919 und die Besonderheit der Stellung der französischen militärischen Mission in der Tschechoslowakei.